

ਮਹਾਸਭਾ

ਸਈਅਦ ਫਜ਼ਲ ਏ.ਯੂ. ਅਤੇ ਵਿਵੀਅਨ ਬੋਸ, ਜੇ.
ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੋ ਹੋਰ, - ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਬਨਾਮ
ਰਾਜ, - ਜਵਾਬਦਾਰ।

* *

1950 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 22

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ-ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ- ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੰਮ (ਤੱਥੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮੁੜ-ਮੁਲਾਂਕਣ -
ਨਿਯਮ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

1952
March 21st

ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ
ਤੱਥੇ ਦੇ ਇੱਕ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਦਲੀਲ ਜੋ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ
ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ।

ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 432 ਵਿੱਚ ਸਿਮਲਾ, (ਵੈਸਟਨ, ਸੀਜੇ, ਅਤੇ ਖੋਸਲਾ, ਜੇ.) ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ
ਰਾਜ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ (I) ਦੇ * 29 ਜੂਨ 1950 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਪੀਲ 'ਤੇ।
1949 ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੰਬਰ 7 ਅਤੇ 1949 ਦੇ ਕੇਸ ਨੰ. 8 ਦੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ
ਅਦਾਲਤ ਦੇ 5 ਅਗਸਤ 1949 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 1949 ਦਾ,

ਜੈ ਗੋਪਾਲ ਸੇਠੀ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।
ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ।

ਨਿਰਣਾ

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ —
ਗਿਆ ਸੀ

^ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ

Saiyid Fazl
AH J.

ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਜੇ. ਤਿੰਨਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਪੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ
ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਹੈ,
ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ
ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੀਵਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 134 (1)
(ਸੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ
ਅਪੀਲ ਸ.

ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਨੀਵਾਂ ਵਜੋਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। 16 ਦਸੰਬਰ 1948
ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ, ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਣ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਹਿਲਾਂ, ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ, ਇੱਕ ਕਾਤਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪਿੰਡ
ਦਾਲਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਲੈਣ ਗਿਆ। ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਰਾ ਦਰਸ਼ਨ
ਸਿੰਘ, ਜੋ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਡਰਾਈਵਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਦਾਲਮ
ਆਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਕਿ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਹੈ,
ਉਹ ਵੀ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਘਰ ਪਰਤ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ
ਦਿੱਤਾ

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਲਛਮਣ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਇੱਕ ਗਲੀ
ਵਿੱਚ। ਪੰਜ ਹਮਲਾਵਰ, ਜੋ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਪਾਪ ਸਨ, ਕਈ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ।

* * ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ 'ਤੇ ਜਿਊਰੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ, ਰਾਜ ਉਦੋਂ ਅਤੇ ਉਥੇ. ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ
ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਦੋਵੇਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸੈਂਜਦ ਫਜ਼ ਖੋਸ (ਰੈਪਰ) ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਿੰਡ 'ਲੈ ਗਏ।
, ਸਲੇਮਪੁਰਾ ਜਿੱਥੇ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ
ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

? ਪਿੰਡ ਦਾਲਮ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਪੰਜ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸਾਕੀਨਾਲਾ ਵਜੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਨਦੀ। ਘਟਨਾ ਦੇ ਗਵਾਹ ਹੋਣ ਦਾ
ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮ੍ਰਿਤਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਿੰਡ
ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ

Lachhman Singh and two others v. The State
 Saiyid Fazl AU J.

ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਿਲਗੇ ਦਾਲਮ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਸੱਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ, ਪੰਜ ਦੋਸ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 302 ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ 149 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 201 ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੋ ਦੋਸ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 201 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਕੇਡ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ

Lachhman Singh and two others v.

ਜੱਜ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ।

* ਅਜ਼ਾਇਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 201 ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ। ਬੰਤਾ

* ਦੋਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਏਪੀਪੀ ਪੀਲੈਟਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ-। ਕਤਲ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵਜੋਂ ਈ.ਡੀ. ਇੰਜ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੂਨ 1947 ਵਿਚ ਤੀਜੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋ ਭਰਾਵਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅੱਫਰ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੀਜਾ ਭਰਾ ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ, ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਫਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 7 ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 7 ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਮ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅੱਫਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਫਰਾਰ ਸੀ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਰੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਅੱਫਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹਲਕੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਅਪੀਲ ਲਾਟਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਦੁਖੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਇਹ ਕਤਲ ਕੀਤਾ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਤੱਥ ਕਤਲ ਲਈ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਇਰਾਦੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਝੂਠੇ ਫਸਾਉਣ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮਨੋਰਥ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਤਲ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕਤਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੈਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਜੋੜੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਮੁੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਹੇਠ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:- (1) ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ, ਅਤੇ (2) ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਸਬੂਤ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਜੋ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰੌਲਾ ਸੁਣ ਕੇ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲੇ ਦਾ ਗਵਾਹ ਸੀ; ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਤਾਰੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਲਈ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕਤਲ ਦੀ ਗਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ; ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਘਟਨਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇਖੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਪਿੰਡ ਧਾਦਰ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹਾਲਾਤੀ ਸਬੂਤ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਸੰਖੇਪ ਸੰਪਾਦਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :-

(1) ਦੂਜਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਮੱਸਾ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ ਨੂੰ 18 ਦਸੰਬਰ 1948 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਪਜ਼ਾਮਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

(2) ਤੀਜਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ ਨੂੰ 18 ਦਸੰਬਰ 1948 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ 19 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਲੈ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਾਲਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ-

Lachhman :Singh and two others y. The State Saiyid Fazl AH J.	ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਦੋ ਖੋਸ (ਰੋਪਰ) ਬਰਾਮਦ ਹੋਏ। (3) ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਕੀਨਾਲਾ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਜਿੱਥੇ ਦੋਵਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਕੀਨਾਲਾ ਲਿਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੱਥਪੱਥ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਖੁਰਦ-ਬੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸਕੀਨਾਲਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਵਿੱਚ ਪਈ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦੇ ਟਰੱਕ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।	The State Saiyid Fazl Ali J.
---	--	------------------------------------

(4) ਖੱਲ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਨਾਲ 3 ਬਰਛੇ, ਇੱਕ ਕਿਰਪਾਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਾਤਰ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

- I ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਚੋੜਿਆ ਹੈ:-
- “ਇਹ ਸਬੂਤ ਇੰਨਾ ਇਕਸਾਰ, ਇੰਨਾ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਅਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਦੋਸ਼ੀ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ, ਕੱਥਾ ਸਿੰਘ, ਮੱਸਾ ਸਿੰਘ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ। ਪੀਡਬਲਯੂ 8 ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ 9 ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ 11 ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਤੱਥ ਹੋਰ ਵੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿਕਵਰੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਜੋ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਗਵਾਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਆਲੋਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਆਖਰਕਾਰ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ "ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ (ਕੇਸ ਦੇ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੁਬਾਨੀ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਹਨ। ਇਸ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਰੇਕ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਾਲਾਤੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਹਾਲਾਤੀ ਸਬੂਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੌਖਿਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਕਾਫੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਸੀ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਸੇਠੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ, ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਘੇਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ

* ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਵਾਲ ਛੋਟਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਧਾਰਨ ਇੱਕ. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸਾਡੇ ਪੜ੍ਹਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੇਸ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਜੁਬਾਨੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਖੇਧੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਸਮਝਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਝ ਹਾਲਾਤ ਸਨ। ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਤਾੜਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਾੜਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਝ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਓ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰੇ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਕਤਲ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੋਸ਼ੀ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲਾ ਸੀ, ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਕੇਸ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਹੋਏ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੱਥਪੱਥ ਪਜ਼ਾਮੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਖੌਤੀ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਇੰਨਾ ਲਾਪਰਵਾਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ

5

ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਪਜ਼ਾਮਾ ਪਹਿਨਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਆਲੋਚਨਾ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸਿੱਟੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੱਥਪੱਥ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ¹ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂਚ ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਹਰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰਿਕਵਰੀ ਦੇ ਕੁਝ ਸਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਾਫੀ ਹੈ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਦਲੀਲ ਜੋ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ। ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਟਿੱਪਣੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਈਵੀ ਡੀਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ-

"ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕੋਈ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਖੋਜਿਆ ਗਿਆ ਤੱਥ, ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।" ਇਸ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੱਥ ਬਿਆਨ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:-

ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ 19 ਦਸੰਬਰ 1948 ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਥਾ ਸਿੰਘ, ਮੱਸਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਜੋ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਵਿਵਸਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਕੀਨਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁਲਿਸ ਪਾਰਟੀ ਤਿੰਨਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਕੀਨਾਲਾ ਗਈ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸੇ ਬਰਾਮਦ ਹੋਏ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਕਈ ਹੁਕਮਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 27 ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਤੱਥ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

Lachhman
Singh and twcy
others
v.
The State
Saiyid Fazl
Ali J.

Lachhman Singh and two others	ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ - ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇਹ ਮੁੜ ਖੋਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਸੀ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਤਿੰਨਾਂ	[VOL. v Lachhman Singh and two others v. The State Saiyid Fazl Ali J.
The State	ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੈੱਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ; ਪਰ	Saiyid Fazl Ali J.

ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਗਵਾਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜਿਸ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ। ਰਿਕਵਰੀ ਮੈਮੋ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਿਹਾ ਵਿਚ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ: "ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ"। , ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ , ਇਸ ਲਈ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕਥਿਤ ਖੁਲਾਸੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ , ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਬੂਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਕੇਸ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਸਭ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਯਮ ਕੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ - ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਨਿਰਭਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਬੇਲੋੜੇ ਸਬੂਤ ਹੋਣ, ਜੋ ਕਿ ਕਈ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। , ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਈ ਝੁਕ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਕੇਸ ਸ਼ਾਇਦ ਧਾਰਾ 27 ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੂਕਵੇਂ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਪੀਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਪੀਲ ਲਾਂਟਸ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਲੀਲ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਪਾਇਆ, ਸਹੀ ਹੈ, ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖੁਲਾਸੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਈ ਮੀਲਾਂ ਤੋਂ ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਸਕੀਨਾਲਾ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ , ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੂਚਨਾ

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਅਸਲ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਦੋਨਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਬਰਾਮਦ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਹੈੱਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸਲੀਮਪੁਰਾ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਸਕੀਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੱਥਪੱਥ ਮਿੱਟੀ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦਾ ਤਣਾ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਸੰਤੋਸ਼ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਸਦਾ "ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਇਸ਼ਾਰਾ" ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕੇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ - ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਿਯਮ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਦੋ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਜ਼ਮ ਹੋਏ ਚਾਵਲ ਮਿਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਵਾਪਰੀ ਹੈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਵਾਪਰਿਆ ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਖਾਣਾ ਇਕੱਠੇ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ - ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰੀ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਾਚਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੌਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਆਖਰੀ ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਲਿਆ. ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਵੀ ਕੋਈ ਅੰਕੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਖਰੀ ਭੋਜਨ ਕਦੋਂ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੌਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਦੀ ਕਿਹੜੀ

f

4

*

ਚੀਜ਼, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਖੋਜ, ਇਸ ਲਈ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਤਰਾਸਾ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 302 ਅਧੀਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ * 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਬਾਕੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੋ ਜਣਿਆਂ ਦੇ ਬਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 34 ਪੜ੍ਹੀ। ਕੇਸ ਤੱਥ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਝੁਕਦਾ ਹੈ।

Sayid Fail ਬਿੰਦੂ, ਇਸ ਲਈ, ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਹੈ।

ਅਲੀ ਜੇ.

ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ
 ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ
 ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਰਾਏ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ
 ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਈ
 ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਅਣਉਚਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਘੱਟ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਕਾਫੀ ਹਨ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ

ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕੰਚਨ

547 HC—600—21-10-52—CP ਅਤੇ S., ਪੰਜਾਬ ਸ਼ਿਮਲਾ।